

Жолдошов М.А.

УКУКТУК НИГИЛИЗМ СОЦИАЛДЫК КӨЙГӨЙ КАТАРЫ

Жолдошов М.А.

ПРАВОВОЙ НИГИЛИЗМ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

M.A. Joldoshev

LEGAL NIHILISM AS A SOCIAL PROBLEM

УДК: 340.1

Макалада укуктук нигилизмдин белгилери коомдук-терс көрүнүштөр катары чагылдырылат.

Негизги сөздөр: укуктук маданият, укуктук нигилизм, инфантилизм, адилеттүүлүк, үгүттөө.

В статье отражаются признаки правового нигилизма как общественно-негативного явления.

Ключевые слова: правовая культура, правовой нигилизм, инфантилизм, справедливость, пропаганда.

The article reflects the signs of legal nihilism as a public negative phenomenon.

Key words: legal culture, legal nihilism, infantilism, justice, propaganda.

Кыргызстанда коомдук укуктук аң-сезимдин өз өзгөчөлүгүнө жараша оң жана терс жактары бар. Ошол терс жактары көйгөйлүү болуп эсептелинет. Макалада, коомубуздун укуктук аң-сезиминин төмөндүгүнө алып келген негативтүү көрүнүштөргө токтолуп, аны жеңүүнүн жолдорун табууга аракет жасалат.

2016-жылдын 14-мартында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан «2016-2020 жылдарда КР калкынын укуктук маданиятын жогорулатуу боюнча Концепция» бекитилген. Анын алкагында коомдук укуктук аң-сезимге жана маданиятка анализ жүргүзүлгөн. Натыйжада, укуктук инфантилизм, нигилизм жана индефференттик сыяктуу көйгөйлөрдүн ачыктан-ачык бар экендиги аныкталган [1, с. 57]. Аталгандарга кенен токтолуп өтсөк:

1. **Укуктук инфантилизм** - укуктук кубулуштар жөнүндө маалыматтын, билимдин аздыгы же билим алууга каалоонун жоктугу. Натыйжада ар кандай баалоо жөндөмдүүлүгү жок болот дагы, туура эмес мамилелер пайда болот. Өкүнүчтүүсү, инфантилизм учурда жөнөкөй калктын эле эмес, мамлекеттик кызматкерлердин дагы калың катмарына синген. Кайсыл гана чөйрөдө болбосун, кесип ээлеринин укуктук билиминин, укуктук маданиятынын, кесиптик деңгээлинин төмөндүгү, маселени чечүүдө мыйзамсыз жолдорду тандоосу муну далилдеп турат. Андан сырткары, инсандын профессионал катары толук калыптанбоосу жана деградациялануусу (бузулуу). Деградацияга кайрадан эле чөйрөдөгү терс көрүнүштөргө алып келүүсү мүмкүн. Мисалы: укуктук билими жетиштүү, өз милдетин так билген жаш кадрдын жумушка коррупциялык жол менен кирүүсү, жетекчиликтин аракеттериндеги тескери абалдар,

айлык акынын төмөндүгү сыяктуу көрүнүштөр топтолуп, аны мыйзамсыз жолдор менен маселе чечүүгө мажбурлоосу мүмкүн.

2. **Укуктук нигилизм** – укукка жана укуктук кубулуштарга болгон коомдун терс мамилеси. Нигилизм (лат. «тануу») төмөнкүлөр аркылуу коомдо чагылдырылат:

- Мыйзамдарга, мыйзам алдындагы актыларга жарандар тарабынан сыйлабаган мамиле жасалуусу. Мындай абал, укук нормасынын ишке ашпай калуусуна алып келген көрүнүш. Мамлекетте укук бузуулар көп учурап, агрессивдүү жарандар арбыт.

- Мамлекетке, конкреттүү мамлекеттик органга жарандар тарабынан ишенбөөчүлүк мамиле жасалуусу. Мисалы: жаңы президенттин иштөөсүнө, жалпы соттордун адилеттүүлүгүнө, милициянын тартип сактоосуна ишенбеген абал.

- Коомдук тартипке, эртеңки укуктук тартипке ишенбөө. Мисалы: жарандар толкундоолордон, бийлик алмашуусунан коркуп, кайсы бир укуктук иш аракеттерди жасабай коюусу (келишим түзбөөсү, ишмердик жасабай туруу ж.б.).

Укуктук нигилизм – «коомдун саясий, тарыхый, улуттук өзгөчөлүгүн көрсөтүп турган коомдук абалдын бир өзгөчөлөнгөн формасы» [2, с. 36]. Ал эки формада, пассивдүү жана активдүү болуп чагылдырылат. Пассивдүү формасында жарандардын укуктук кубулуштарга ишенбөөчүлүк мамилеси, ал эми активдүү формасында жарандардын укуктук кубулуштарга кастык, ачыктан-ачык тескери мамилеси көрсөтүлөт [3, с. 89]. Кыргызстанда жогоркулардын бардыгын учуратуубуз мүмкүн.

3. **Укуктук индифференттик** (лат. «кош көңүл») – мамлекетте болуп жаткан укуктук кубулуштарга, укуктук баалулуктарга, жаңылыктарга жарандар тарабынан кош көңүл мамиле жасалуусу. Мисалы: Конституцияны кабыл алууда, жогорку бийликке шайлоодо пассивдүү катышуу.

Юридикалык адабияттарда ар бир коомго укуктук индефференттик кездешет деп белгиленген. Көбүнчө кыйынчылык учурларда, саясий, экономикалык, социалдык кризис болгондо күч алаары аныкталган. Кандай болсо да, укуктук кош көңүлдүк жыйынтыгында көптөгөн бузулууларга алып келет. Эң жөнөкөй мисал: жаштардын пенсия маселесине болгон салкын мамилеси, алар курагы жеткен учурда чоң көйгөйлөргө туш келүүсү мүмкүн. Өзгөчө эмгек мигранттарынын акыбалы жакшы эмес. Бул боюнча

КР стратегиялык изилдөөлөр институтунун отчетунда төмөнкүдөй берилет: чет өлкөдө мыйзамдуу эмгектенген мигранттар өздөрү жүргөн өлкөгө салым кошушат, ар кандай мүчөлүк акылар (взносы) аркылуу, бирок, алардын мүчөлүк акылары ошол мамлекеттин пенсиялык фонддорунда калат [4, с. 78]. Натыйжада, Кыргыз Республикасында алардын пенсия алуу мүмкүнчүлүктөрү азаят.

Жогоруда аталган калктын укуктук маданиятын жогорулатуу боюнча Концепциянын максаты – өлкөнү туруктуу өнүктүрүү үчүн, укукту түшүнүү, ага болгон сый мамилени түзүү, укукту пайдалануу, аткаруу, сактоо зарылдыгын жарандарга жеткирүү болуп эсептелинет.

Укуктук инфантилизм, нигилизм жана индифференттик менен күрөшүү үчүн, алардын себептерин түшүнүүбүз керек. Булардын себептери:

- Тарыхый калыптанган инфантилизмдин тамыры. Кыргызстандын калкы совет дооруна чейин негизинен адат, шариат (жазылбаган эреже) менен жашагандыктан укук (мамлекет тарабынан орнотулган эреже) жөнүндө терең түшүнүгү болбогону анык. Ал эми советтик мезгилде коллективизм жана андагы жоопкерчиликсиз мамилелер укуктук маалыматтын аз болуусуна алып келген. Тагыраагы, жөнөкөй адамдан эч нерсе көз каранды эмес, бардыгын жетекчилик чечет деген ой-пикир укукту пайдаланган жарандардын аз болуусуна түрткү болгон. Көпчүлүгү көрсөтмөнү аткарган, инициатива көтөрө албаган жарандарга айланган. Азыр ушул оорудан кутула элекпиз.

- Мыйзамдардын сапатынын төмөндүгү же мыйзамдардын маңызы менен анын ишке ашуу абалынын дал келбей калуусу. Мисалы: КРдин «жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу жөнүндөгү» мыйзамынын 4-беренесине ылайык: «жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу – жергиликтүү коомчулуктун өзүнүн кызыкчылыгы үчүн, өздөрүнүн жоопкерчилиги алдындагы, жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө багытталган өз алдынча ишмердиги» деп белгиленет. Бирок, аткаруу органдарынын түзүлүүсүндө жергиликтүү коомчулуктун кызыкчылыгынан мамлекеттин кызыкчылыгы жогору турганы белгилүү (жогорку бийликтин ынанымына дал келгендерди кызматка коюу ж.б.).

- Мамлекеттик аппараттын, башкаруу системасынын деңгээлинин толук жетилбегендиги (несовершенства). Демократиялык мамлекетти куруу жолуна түшкөнүбүзгө чейрек кылым болгону менен, тарых үчүн, толук өзгөрүү үчүн бул аз убакыт. Бюрократизм, коррупция сыяктуу мамлекеттик кызматкерлердин оорусу, жөнөкөй жарандардын мезгили келгенде мамлекет коргойт деген ишенимин жоготот. Бул, коомдун укуктук аң-сезимине тескери

таасир этет. Адамдар мыйзамдардын сакталбагандыгын, укук бузуулар үчүн жазаланбай калганын көрүп билген соң, мыйзамга ишеним төмөндөйт жана кийинки аракеттеринде мыйзамды айланууга аракет жасайт. Натыйжада, укукка каршы аракеттер кадимки көрүнүшкө айланган формалдуу эмес системанын калыптануусуна алып келет.

Укуктук терс көрүнүштөрдү жеңүү, көптөгөн мамлекеттик, коомдук процесстерди тереңдеп ойлоонуу, кайрадан иштеп чыгууну талап кылат. Атап айтсак, укуктун түшүнүгү жөнүндөгү талаштарды жок кылуу, мыйзамдуулук, дисциплина, жоопкерчилик, укуктук тартип, демократия жана адам эркиндиги сыяктуу баалулуктарды абдан түшүнүү зарыл. Ал үчүн болгон каражаттарды жумшоого болот. Мисалы: ММК, ЖОЖдорду, искусствого, адабият, түрдүү уюмдарды. Коомдун жалпы маданиятын, анын ичинде укуктук маданиятын жогорулатуу иштери жүрүүсү шарт. Кызмат адамдарынын татыксыз иштөөсү, коррупция, укук бузуулар ж.б. көрүнүштөрдү жалпы жарандардын жардамы менен гана жеңүү мүмкүн.

Укуктук маданиятты көтөрүүнүн негизги формасы укуктук тарбиялоо болуп саналат. Башкача айтканда, адамдардын укук жөнүндө маалыматын ашыруу жана укукка сый мамиле жасоосун арттыруу боюнча мамлекеттик органдардын, кызмат адамдарынын, коомдук уюмдардын ишмердиги. Профессор Н.И. Мазутов укуктук тарбиялоонун төрт жолун көрсөтөт [5, с. 269]:

а) укуктук үгүттөө (укуктук лекциялар, консультация, беседа, телевидение жана радиодон чыгуу, газета, журналдарды колдонуу ж.б.);

б) укуктук окутуу (атайын орто жана жогорку окуу жайларда, мектептерде, түрдүү курстарда);

в) юридикалык практика же күнүмдүк тажрыйба (сот процессинде катышуу, укуктук келишимдерди түзүү, адвокат жардамынан пайдалануу, укук коргоо ишмердиги ж.б.);

г) өз алдынча үйрөнүү (мыйзамдарды, юридикалык илимий адабияттарды өз алдынча окуп-үйрөнүү, укуктук кубулуштарга жеке баа берүү, чөйрө менен баарлашуу ж.б.);

Адабияттар:

1. 2016-2020 жж. КР калкынын укуктук маданиятын жогорулатуу боюнча Концепция». - Бишкек 2016-ж., 14 март.
2. Бабаев В.К. Учебник Теории государства и права. - М.: Юристь, 2003. - С. 36.
3. Алексеев С.С. Учебник Теории государства и права. - М.: Юристь, 1998. - С. 36.
4. Кыргыз Республикасынын стратегиялык изилдөөлөр институтунун отчету. - Бишкек, 2016-ж.
5. Мазутов Н.И. Малько А.В. М.: Юристь, 2004.

Рецензент: к.ю.н., доцент Мазитов Р.Я.